

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

ا. م. شیرینی
۱۶ سپتمبر ۲۰۲۴

گذرگاه زنگه‌زور و هیاهوی مقامات ایران

نقشه گذرگاه

ریشه و منشای اصلی این موضوع انحصاراً به انحلال اتحاد جماهیر شوروی و مثله کردن آن در پائیز سال ۱۹۹۱ مربوط می‌شود.

به دنبال حذف اتحاد شوروی از نقشه سیاسی جهان، ۱۵ جمهوری منشعب از آن اعلام استقلال کردند. بگذریم از این که حتی استقلال کی از کی معلوم نبود و هنوز هم معلوم نیست. البته، این مسأله موضوع بحث یادداشت حاضر نیست. اما روند اوضاع جمهوری‌ها پس از اعلام استقلال، نشان داد که در اثر مداخلات خارجی، به خصوص، امپریالیست‌های غربی، دو جمهوری بسیار بیشتر از دیگر جمهوری‌ها متحمل خسارت و تلفات، ضرر و زیان مادی و معنوی شدند: جمهوری‌های اوکراین و ارمنستان.

در این یادداشت از تحلیل و بررسی فاجعه هولناک اوکراین می‌گذرم و فقط به هیاهوی مقامات رسمی و تحلیلگران دولتی کشورمان پیرامون گذرگاه زنگه‌زور و مسائل مرتبط با ارمنستان می‌پردازم.

آشنایی مختصر با جمهوری ارمنستان

ارمنستان با ۲۹ هزار و ۷۴۳ کیلومتر مربع مساحت، کوچکترین جمهوری قفقاز است. این جمهوری در خشکی محصور است و با کشورهای آذربایجان، گرجستان، ترکیه و ایران ما مرز مشترک دارد. طول مرز ایران و ارمنستان

۴۴ کیلومتر است. ارمنستان در حال حاضر نزدیک به ۲ میلیون نفر جمعیت دارد. البته، شمار جمعیت ارمنه بسیار بیشتر از این رقم است و اکثر آن‌ها در روسیه و دیگر کشورها ساکن هستند. جمهوری ارمنستان نه منابع کانی غنی دارد و نه پروژه‌های عظیم. اقتصاد آن بیشتر وابسته به کشاورزی و دامداری است. مهمترین منبع تأمین انرژی ارمنستان نیروگاه هسته‌ای متسامور در نزدیکی ایروان است که ۴۰ درصد برق این کشور را تأمین می‌کند. ناگفته نماند که اتحادیه اروپا و جمهوری اسلامی ایران متناوباً بر تعطیلی این نیروگاه و محروم کردن مردم ارمنستان از این منبع انرژی پاک نیز پافشاری می‌کنند.

مناقشه بین جمهوری‌های ارمنستان و آذربایجان

طرح امپریالیستی انحلال اتحاد شوروی که با به قدرت رسیدن نیکتا خروشچوف در نیمه دوم دهه ۱۹۵۰ کلید خورد، با روی کار آمدن میخائیل گوربچوف در سال ۱۹۸۵ سرعت گرفت. روند مثله کردن نهائی اتحاد شوروی از نواحی آغاز گردید و شروع مناقشه بین جمهوری‌های ارمنستان و آذربایجان ظاهراً بر سر مالکیت ولایت خودمختار قره‌باغ کوهستانی اولین آن‌ها بود. در جریان تشدید این مناقشه، نیروهای ارمنستان موفق شدند تا سال ۱۹۹۴ بیش از ۲۰ درصد اراضی آذربایجان را به شمول قره‌باغ کوهستانی تصرف کنند.

برای حل و فصل مناقشه میان جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، در سال ۱۹۹۲ یک هیأت حل اختلاف متشکل از امریکا، فرانسه و روسیه با مشارکت کشورهای بلاروس، المان، ایتالیا، پرتغال، هالند، سویدن، فنلاند و ترکیه به اضافه هیأت‌های نمایندگی طرف‌های درگیر به نام «گروه مینسک» تشکیل گردید. مذاکرات ۳۰ ساله «گروه مینسک» و چهار قطعنامه سازمان ملل متحد برای خروج نیروهای ارمنستان از اراضی آذربایجان و برقراری صلح، قرین موفقیت نشد تا این که، در پانزده سال ۲۰۲۰ آتش جنگ بین دو جمهوری همسایه دو باره شعله‌ور شد. آخرین جنگ قره‌باغ ۴۴ روز به طول انجامید و با شکست نیروهای ارمنستان و وساطت روسیه و همکاری صلیب سرخ آتش‌بس برقرار گردید.

به منظور پایان دادن کامل به جنگ و شروع مذاکرات برای برقراری صلح دائم بین جمهوری‌های آذربایجان و ارمنستان، ولادیمیر پوتین، رئیس جمهور فدراسیون روسیه، نیکول پاشینیان، نخست وزیر ارمنستان و الهام علییف، رئیس جمهور آذربایجان در ۹ نومبر همان سال یک بیانیه مشترک منتمل بر ۹ بند دایر بر اعلام آتش‌بس و شروع مذاکرات صلح امضاء کردند. مذاکرات بین طرفین تاکنون به نتایج امیدوارکننده‌ای رسیده است. به گونه‌ای که پیش‌نویس معاهده صلح حاوی یک مقدمه و ۱۶ ماده شده است. به گفته آارات میرزویان، وزیر خارجه ارمنستان فعلاً بر سر مقدمه و ۱۳ ماده آن توافق کامل حاصل شده و بر سر ۳ ماده دیگر نیز توافق خواهد شد.

در باره گذرگاه زنگزور

یکی از موضوعات مهم مذاکرات صلح میان دو جمهوری همسایه که مردم آن‌ها تا قبل از مداخلات امپریالیست‌های غربی و کل ارتجاع جهانی در میان هم و با هم در آرامش، صلح و دوستی زندگی می‌کردند، گشایش راه‌های حمل و نقل است. به قرار اطلاع، طرفین قصد دارند چهار مسیر رفت و آمد بین خود ایجاد کنند. اولین آن‌ها راه قدیمی زنگزور است. جاده زنگزور به موازات ساحل شمالی رود ارس احداث گردیده و حتی از سال ۱۳۵۲ قطار تهران-مسکو و بالعکس نیز تا مسدود شدن آن در اواخر دهه ۱۳۶۰ در این مسیر رفت و آمد می‌کرد. این راه پس از آن به گذرگاه زنگزور شهرت یافت که با الحاق این منطقه به خاک جمهوری ارمنستان در سال ۱۹۲۰، بین بخش بزرگ اراضی آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان یک فاصله ۴۴ کیلومتری ایجاد شد. در دوره اتحاد شوروی تمام مرزها

سمبلیک بودند و هیچ مشکلی در حرکت‌ها و حمل و نقل وجود نداشت. اما پس از ویرانی آن، همه چیز به هم ریخت، اوضاع دگرگون شد، برای هر یک از جمهوری‌ها چندین پدروخوانده پیدا شد. با این حال بازگشائی این راه به نفع کی و یا احتمالاً به ضرر کیست، بماند.

چرا هیاهوی ایران بی‌جا و بی‌مورد است؟

این اصل که تحدید حدود و ثغور، یعنی تعیین خطوط مرزی و ایجاد مسیرهای ارتباطی و حمل و نقل بین دو کشور تا جایی که به خطوط مرزی و راه‌های ارتباطی کشور ثالث لطمه نزنند، حق مطلق و انحصاری آن دو کشور است و جمهوری‌های ارمنستان و آذربایجان نیز از این قاعده مستثنی نیستند.

جاده یا گذرگاه زنگه‌زور، همچنان که گفتیم یک راه قدیمی و یکی از مهمترین راه‌های جاده‌ئی و ریلی نه تنها نخجوان به خاک اصلی آذربایجان، حتی، ارمنستان به روسیه بود و هست. بازگشائی این مسیر در چارچوب مذاکرات صلح، باعث هیچ گونه تغییری در خطوط مرزی و راه‌های ارتباطی بین این دو جمهوری و یا ایران نمی‌شود. بنابراین، هیاهوی مقامات رسمی ایران کاملاً بی‌جا و بی‌مورد است.

ادعای مقامات رسمی ایران مبنی بر این که که بازگشائی گذرگاه زنگه‌زور موجب مسدود شدن راه ارتباطی ایران با ارمنستان و یا بالاتر از آن، به اروپا می‌شود، یک بهانه‌گیری کودکانه و یک دروغ آشکار است. چرا؟ برای این که: اولاً، همه راه‌های حمل و نقل معمولاً تقاطعاتی دارند یا حداکثر با یک روگذر یا زیرگذر به هم متصل می‌شوند. در رابطه با گذرگاه زنگه‌زور هم چنین بود و باز هم چنین خواهد ماند؛ ثانیاً، راه ادعائی ایران به اروپا هرگز از خاک ارمنستان نبوده است. البته شاید در موارد استثنائی و حوادث طبیعی غیرمترقبه مانند سیل و زلزله، در زمان مشخصی به عنوان مسیر جایگزین استفاده شده باشد. نکته جالب‌تر این است که، ایران برای رفتن به اروپا از طریق اراضی ارمنستان، یا باید از خاک گرجستان عبور کند و یا از اراضی ترکیه. درک نادرستی این ادعا به داشتن هوش و ذکاوت خاصی نیاز ندارد. از همه بدتر این که، مقامات رسمی جمهوری اسلامی (از جمله، سخنگوی وزارت امور خارجه و رئیس کمیسیون امنیت ملی مجلس) به جای تعیین جایگاه کشور ما در صف‌بندی نیروهای جهانی، در مقام طرف ثالث، در داخل خاک یک کشور نه، دو جمهوری همسایه برای ایران «خط قرمز» ترسیم می‌کنند. این «خط قرمز» به رنگ خون است. واویلا!

ارمنستان یکی از بزرگترین متضررین انحلال اتحاد شوروی

در تاریخ ۲۰ سپتمبر ۱۹۹۴ یک پیمان نفتی موسوم به «قرارداد قرن» بین ۸ کشور- آذربایجان، روسیه، امریکا، انگلیس، ترکیه، ناروی، جاپان و عربستان سعودی با مشارکت ۱۵ شرکت برای انتقال نفت بحیره خزر به اروپا امضاء شد. در اجرای این معاهده، خط لوله باکو- تفلیس- جیحان احداث گردید. مسیر این خط لوله در واقع سه چهارم قوس یک دایره را تشکیل می‌دهد. این خط لوله در شرایطی احداث گردید که مذاکرات گروه مینسک با طرف‌های درگیر نه فقط تا آن موقع، حتی تا پایان جنگ در سال ۲۰۲۰، به سبب سرسختی مقامات ارمنستان و عدم تمایل غربی‌ها به برقراری آتش‌بس به نتیجه نرسید و گرنه، این خط لوله می‌توانست از وتر دایره در خاک ارمنستان احداث شود و ارمنستان با دریافت حق ترانزیت، همان حقی که گرجستان دریافت می‌کند، بخشی از مشکلات اقتصادی خود را حل کند.

ضرر و زیان دوم ارمنستان و مردم ارمنی عبارت از این است که قرمباغ کوهستانی در ترکیب جمهوری آذربایجان از حق خودمختاری برخوردار بود و در تمام سال‌های جنگ، آذربایجان حاضر بود خودمختاری ولایت قرمباغ را به شرط

تبعیت از قوانین آذربایجان حفظ کند. اما رهبری ولایت قرهباغ و ارمنستان مدام بر جدائی از آذربایجان و پیوستن به جمهوری ارمنستان پافشاری می‌کردند. حتی در خلال جنگ ۴۴ روزه، نخست وزیر نیکول پاشینیان با پاسخ رد به پیشنهاد ولادیمیر پوتین مبنی بر قبول شرایط آذربایجان، گفت: «ما خواهیم جنگید». بالاخره، پس از سه دهه خونریزی و ویرانی، آتش‌بس برقرار گردید و آذربایجان باز هم بر تعهد خود مبنی بر حفظ خودمختاری ولایت قرهباغ تأکید کرد. با این حال، به دلیل عدم موافقت مقامات ولایت و ارمنستان، جمعیت ارمنی قرهباغ از یک مسیر امن به داخل ارمنستان نقل مکان کردند. به این ترتیب، مردم مظلوم ارمنی علاوه بر تحمل تمامی مصایب و خسارات ناشی از مثله کردن اتحاد شوروی، در نتیجه زیاده‌خواهی رهبران خود، سود سرشار از ترانزیت نفت آذربایجان و خودمختاری در ولایت قرهباغ کوهستانی را به مصداق «هر که سخن دشمنان بشنود، بدو آن رسد که به باخه رسید»، از دست دادند.

۲۲ شهریور - سنبله ۱۴۰۳